

О. А. КОПУСЬ
г. Одесса

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ КАК ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье затронуты проблемы эффективного формирования профессиональной компетентности студентов филологических факультетов, определены и обоснованы педагогические условия повышения эффективности организации учебно-воспитательного процесса подготовки будущих специалистов образовательной отрасли.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, студенты филологических факультетов, педагогические условия, образовательная отрасль.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2015

УДК 37.034

В. Л. КОРОЛЕНКО
м. Николаїв
viktorko73@mail.ru

МОРАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ ШКОЛЯРІВ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

У статті розглянуто важливість морального формування дітей шкільного віку на основі педагогічних досягнень людства, користуючись у процесі виховання досвідом національної, сімейної педагогіки та педагогіки інших народів. Наголошено на здатності ефективного використання педагогічних знань різних народів. Вказано на важливість вміння вчителів користуватися особистими моральними знаннями й досвідом у взаємодії з дітьми шкільного віку в загальноосвітніх навчальних закладах (бесіда, роз'яснення, особистий приклад), підтримання їх у життєвих ситуаціях.

Ключові слова: мораль, поведінка, цінність, виховання, формування.

На сучасному етапі розвитку суспільства існує необхідність змін у моральному формуванні дітей шкільного віку; а також є потреба в пошуку нових шляхів поліпшення ефективності цього процесу.

Питанням моралі людство цікавилось, починаючи з давніх часів і до наших днів. Протягом довгого часу відомі мислителі та педагоги, серед яких Н. Бордовська, Л. Виготський, К. Гельвецій, П. Гнатенко, В. Кардашов, М. Тофтул та ін., вважали мораль важливою людською якістю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що від сформованості у підростаючого покоління стійких моральних якостей залежить становлення особистості школярів, їхніх моральних норм, принципів, поведінки в суспільстві та ставлення до оточуючих. Деякі аспекти виховного впливу моралі на особистість раніше розглядалися, але не повною мірою, що зумовлює необхідність детального вивчення цієї проблеми.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей виховного впливу на дітей із боку сім'ї

та школи за допомогою скоординованої взаємодії. Завданням статті є висвітлення важливості та необхідності підвищення ефективності процесу морального формування дітей шкільного віку.

Сучасний стан розвитку українського суспільства (реформування системи освіти, соціальних і політичних відносин, зміни в розвитку внутрішньої та зовнішньої економіки країни тощо) свідчить про необхідність підвищення рівня моральної сформованості школярів і вимагає від загальноосвітніх навчальних закладів, одна з головних функцій яких полягає в духовно-моральному вихованні людини, своєчасного та ефективного рішення цієї проблеми. Процес морального формування розуміється як система моральних цінностей, принципів, норм суспільства, суспільної свідомості й зразків поведінки, що є основою виховання наступних поколінь. У процесі морального формування у школярів формуються різного роду знання й навички, орієнтація на національні особливості й цінності, приймання норм суспільства, виникає

потреба в саморозвитку й самостійному освоєнні досягнень людства.

У період глобальних змін порушується духовна єдність суспільства, змінюються життєві пріоритети молоді, відбувається руйнування колишніх цінностей, деформуються традиційні національні моральні норми та принципи. У суспільстві відчувається недолік свідомо прийнятих більшістю людей моральних норм, принципів і правил життя, а також відчувається відсутність згоди в питаннях соціальної поведінки та вибору ціннісних орієнтирів. Основою рішення цих проблем є взаємодія сім'ї та школи в процесі виховання школярів, яка суттєво впливає на рівень їхньої моральної сформованості (підвищення рівня моральних знань і навичок використання цих знань у повсякденному житті). Моральні знання, норми, поведінка учнів формуються в сім'ї, школі, під час спілкування з друзями, іншими колективами, за допомогою масової інформації, мистецтва тощо.

Відповідно до вчення Конфуція, джерелом моральних вимог вважається «...небо як вища творча сила, що діє в природі і суспільстві» [7, 31]. Конфуціанство намагалось прищеплювати людині такі якості, як гуманність, людинолюбство, людяність, шанобливість, доброзичливість, вірність і взаємність у відносинах між людьми.

Стародавня індійська релігія брахманізм разом із релігійними чеснотами надавала значення цілій низці моральних цінностей і норм, зокрема таким: шанування предків і збереження звичаїв, пошана до батьків і взагалі до старших, гостинність, доброзичливе ставлення до всього живого, правдивість, благочестя, щедрість, утримання гніву та прагнень до задоволення [7].

Буддизм, що згодом зайняв місце брахманізму, теж має чимало подібних моральних цінностей і норм: шанобливе ставлення до старших, незавдання шкоди всьому живому, відмова від грубості, заздрості, гніву, ненависті [7].

Розглядаючи розвиток моралі і моральних цінностей у Стародавній Греції, необхідно звернути увагу на думки Арістотеля, який вважав, що людське життя є найвищою цінністю, що перевершує всі інші, а мету й сенс

людського життя – розумною діяльністю, спрямованою на вирішення поставлених завдань, за вищу мету людини – досягнення щастя, сутність якого полягає в умінні людини виявляти та проявляти у своїй діяльності та спілкуванні з іншими людьми власну функціональну значущість для соціальної спільноти, де вона живе (сім'я, громада, поліс), і свої моральні чесноти (мужність, безкорисливість, великодушність та ін.) [1]. У свою чергу, Демокрит вважав, що людина у своїй поведінці повинна прагнути до гармонії, відповідальності, яка є критерієм її моральної поведінки [8; 9].

Перший в історії мораліст-просвітник Сократ стверджував, що вся культурно-освітня діяльність і діяльність розуму мають бути спрямовані на моральне самовдосконалення особистості. Він виокремлював положення моралі як традиційного для античної суспільної свідомості зв'язку понять блага та добродієчності з поняттями користі та щастя [8; 9]. Зокрема, філософ дійшов висновку, що моральні поняття не можна зводити до їхніх одиничних проявів, оскільки в реальному світі немає прямої, безпосередньої відповідності.

Продовжуючи думки попередника, Платон дає свідоме ідеалістичне обґрунтування моралі та закріплює моралістичний підхід до дійсності, що витікає з первинності моральних мотивів щодо всіх інших мотивів поведінки людини [6]. Він також вважає, що «не здаватися доброю належить людині, але бути доброю...» [6, 97]; тому на його думку, самовдосконалення особистості має підставою принцип безумовного підпорядкування громадян інтересам держави [6].

Якщо Платон надавав перевагу соціальному боку моралі, то Епікур зосереджувався на особистості, її моральних якостях, радив уникати суспільно-політичної діяльності й усіх пов'язаних із нею мотивів як джерела неймовірних духовних тривог [9].

У добу Відродження почали звучати ідеї Арістотеля про людське життя як про вищу цінність. Він вважав, що характер індивіда формується на підставі природних передумов і в процесі життєдіяльності, і що для його пояснення немає необхідності посилатися на потойбічне царство ідей [6]. У християнсько-

му середньовіччі моральні погляди, норми, цінності приймалися як божественні заповіді. У ті часи моральні норми розглядалися як критерій моральної значущості поведінки, але при цьому передбачався вільний вибір умов їхнього втілення [2]. Натомість у соціологічній теорії марксизму вважалося, що праця є основою благотворного впливу на моральність людей і розкриває індивідуальні здібності і життєві сили, створюючи певний спосіб спілкування, взаємин і співпраці з іншими людьми, формуючи тим самим особистісні моральні цінності індивіда [10].

На думку К. Гельвеція, об'єктивно оцінити якості індивіда в змозі тільки народ: «Хто хоче точно знати, чого він вартий, може дізнатись про це лише від народу і, відповідно, повинен віддати себе на його суд» [4, 232].

Пізніше в роздумах І. Канта мораль і щастя постають як такі, що «виключають одне одного, а дотримання моральних цінностей і добродійна поведінка є зовсім не дорогою до досягнення щастя, а лише засобом стати гідним його» [5, 82]. Наголошуючи на важливості чесності в людських стосунках, І. Кант бачив її в «обов'язку особистості перед собою та внутрішній основі чесного ставлення до інших» [5, 201]. На думку вченого, кожна людина має гідність, «завдяки якій вона примушує всіх інших розумних істот на світі поважати її, може порівнювати себе з кожним іншим представником цього роду й давати оцінку на основі рівності» [5, 69]. Однак важливу роль у житті людини І. Кант відводив совісті, відзначаючи, що «...справа совісті є справа людини, котру вона веде проти самої себе, розум людини примушує її вести цю справу, як би за велінням певної іншої особи...» [5, 69].

Школярі найбільш сприйнятливі до духовно-морального розвитку та виховання, пережите й засвоєне ними в цьому віці довго та яскраво зберігається в пам'яті. Особливе значення мають переходи від дитинства до підліткового віку, а потім до юнацтва. У свою чергу, Л. Виготський зазначав, що під час переходу людини від віку до віку спостерігається момент перебудови потреб і спонукань, переоцінки цінностей [3].

На сьогоденному етапі розвитку нашої країни в процесі морального формування су-

часної особистості необхідно враховувати особливості виховання сучасного й виховання минулого.

Організований на основі взаємодії сім'ї та школи процес виховання повинен бути спрямованим на розвиток у школярів:

- готовності та здатності до морального розвитку, самовдосконалення, самооцінки тощо;
- бажання до духовно-моральної діяльності, постійного прагнення до моральної освіти й прагнення поліпшити індивідуальні моральні якості;
- зміцнення власних моральних якостей, що ґрунтуються на духовних і національних традиціях, прагненні робити вчинки по совісті;
- усвідомлення необхідності набуття моральних знань, прийняття норм, принципів і поведінки, що є загальноприйнятими в суспільстві;
- здібності формувати власне уявлення про моральні якості людини, контролювати власну поведінку, вимагати від себе виконання моральних норм, аналізувати особисті вчинки й учинки оточуючих;
- бажання висловлювати та відстоювати свою суспільну позицію, критично оцінювати власні дії й учинки;
- прийняття відповідальності за результати своїх вчинків і дій, здійснених на основі морального вибору, наполегливості в досягненні мети;
- розуміння цінності людського життя та опір діям, що загрожують життю, чи здоров'ю людини.

Особливості морального формування особистості залежать від цінностей, прийнятих у суспільстві, що є складним, багатоплановим процесом, який реалізується протягом усього життя людини й залежить від впливу на нього: суспільства, культури, сім'ї тощо.

Враховуючи сучасні зміни в українському суспільстві, необхідно приділити більше уваги головним напрямам педагогічної діяльності в процесі морального формування школярів. Серед них можна назвати такі:

- виховання в молоді відчуття відповідальності за свою країну;
- досягнення ефективної взаємодії сім'ї та школи, які є головними інститутами педагогічного впливу на розвиток школярів;

- пошук форм і методів, що сприяють ефективності процесу морального формування дітей шкільного віку на основі досвіду національних традицій, педагогічних знань і навичок;
- фокусування діяльності загальноосвітніх навчальних закладів на процесі морального формування молоді.

Основи морального розвитку й виховання особистості закладаються в сім'ї. Цінності родинного життя, які засвоюються дітьми з перших років життя, матимуть для них важливе значення в майбутньому житті. Взаємини в сім'ї проектуються на стосунки в суспільстві та складають основу загальної поведінки дитини.

Наступним етапом розвитку дитини є усвідомлене прийняття нею національних традицій, моральних цінностей, культури й історії місцевості, де вона живе. За допомогою сім'ї, родичів, друзів, оточення у свідомості школяра з'являється сенс таких понять: «Батьківщина», «рідна земля», «рідна мова», «рідне місто», «рідне село», «сім'я», «родина», «рідний будинок».

Спираючись на отримані результати на-

шого дослідження, можемо стверджувати, що важливим етапом морального формування дітей шкільного віку є прийняття ними моральних, культурних і національних традицій народу, до якого вони належать.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Сочинения : в 4 т / Аристотель. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4 : Политика. – 830 с.
2. Бордовская Н. В. Педагогика. Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 304 с.
3. Выготский Л. С. Детская психология / Л. С. Выготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : Педагогика. – 1984. – Т. 4. – 432 с.
4. Гельвеций К. А. Сочинения : в 2 т. / К. А. Гельвеций. – М. : Мысль, 1974. – Т. 1. – 1974. – 432 с.
5. Гнатенко П. Р. Національна система виховання – спроба концепції / П. Р. Гнатенко, Ю. Р. Руденко. – К. : Наук. думка, 1987. – 209 с.
6. Гусейнов А. Краткая история этики / А. Гусейнов, Г. Ирритц. – М. : Мысль, 1997. – 589 с.
7. Кардашов В. А. Этика. Эстетика / В. А. Кардашов, Е. А. Чичина. – Ростов н / Д. : Феникс, 1998. – 512 с.
8. Толстых В. И. Сократ и мы: Разные очерки на одну и ту же тему / В. И. Толстых. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1986. – 384 с.
9. Тофтул М. Г. Этика : навч. посіб. / М. Г. Тофтул. – К. : ВЦ «Академія», 2005. – 461 с.
10. Титаренко А. И. Марксистская этика / А. И. Титаренко. – 3-е изд., дораб. и доп. – М. : Издат. политех. лит-ры, 1986. – 366 с.

V. L. KOROLENKO

Mykolaiv

MORAL FORMATION OF SCHOOLCHILDREN IN HISTORICAL AND PEDAGOGICAL RETROSPECTIVE

In the article importance of the moral forming of children of school age is examined on the basis of pedagogical achievements of humanity, using in the process of education of national, domestic pedagogics and pedagogics of other people experience. Ability of the effective use of pedagogical knowledges of different people is underlined. Specified on importance of ability of teachers to use the personal moral knowledges and experience in co-operating with the children of school age in general educational establishments (conversation, elucidation, personal example), maintenance them in vital situations.

Key words: moral, conduct, value, education, forming.

В. Л. КОРОЛЕНКО

г. Николаев

МОРАЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ ШКОЛЬНИКОВ В ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕТРОСПЕКТИВЕ

В статье рассмотрена важность морального формирования детей школьного возраста на основе педагогических достижений человечества, пользуясь в процессе воспитания опытом национальной, семейной педагогики и педагогики других народов. Акцентировано на способности эффективного использования педагогических знаний разных народов. Указана важность умения учителей пользоваться личными моральными знаниями и опытом во взаимодействии с детьми школьного возраста в общеобразовательных учебных заведениях (беседа, разъяснение, личный пример), поддержание их в жизненных ситуациях.

Ключевые слова: мораль, поведение, ценность, воспитание, формирование.

Стаття надійшла до редколегії 20.01.2014